

BERZEVICZY ALBERT:

„Az ország belepusztul ebbe a háborúba”

Berzeviczy Albert kiadatlan naplója 1914–1920

KOMP-PRESS KIADÓ, KORUNK, KOLOZSVÁR, 2014.

Berzeviczy Albert ízig-vérig a Felvidék szülötte. Családjának története öszszefonódik Sáros vármegyéével, tanulmányait Kiszzebenben, Lőcsén, Kassán és Budapesten végezte, Eperjesen tanított. 1930-ban a Corvin-lánc első kitüntettjei közé tartozott. A magyar történelemben mind a politika, s mind a tudományok és a sport területén jelentős szerepet játszott; az első világháborús éveket felölelő naplója a százéves évforduló alkalmával jelent meg, jogutódainak (családjának) engedélyével, a kolozsvári Komp-press Kiadónál, Gali Máté gondozásában és Romsics Ignác akadémikus lektorálása mellett. A napló – mely a szerkesztő bevezetője szerint öt külön kis füzetből állt – az első világháború kitörésétől Horthy Miklós kormányzóvá választásáig követi végig az eseményeket, Berzeviczy szubjektív nézőpontján keresztül. Kivételre kerültek azok a részek, amelyek a Tanácsköztársaság időszakát írják le, ezek ugyanis megjelentek egy korábbi kötetben. A többi rész – a szerkesztő szavai szerint – végzetlenül szerepel a kötetben.

Berzeviczy Albert naplójában viszonylag jól, kronologikus sorrendben követi végig az első világháború és az azt közvetlenül követő időszak főbb eseményeit; a fogalom- és eseménytörténet megértéséhez az esetleg tapasztalatlanabb olvasó segítségére vannak a végjegyzetek is. Amennyiben a fiatalabb olvasók a Berzeviczy-napló alapján szeretnék megismerni a világháború eseménytörténetét, megtehetik, mert a fogalmazás tömör, a stílus közérthető, és szinte minden jelentős eseményt felvázol. Berzeviczy csak azt jegyezte le, amit fontosnak érzett, és olyan terjedelemben, amennyiben ezt elégségesnek érezte. Szubjektív értékítélete sohasem megy át gyalázkodásba, személyeskedésbe, legyen szó a háborúban ellenséges országok vezetőiről vagy belpolitikai ellenfelekről. Ugyanakkor írása nem mentes a szubjektív értékítélettől sem, amit általában pár szóban fogalmaz meg. X. Piust például az „igénytelen ember” jelzővel illeti „aki éppen csak halálával lett volna képes nagyobb szenzációt kelteni, mintha ezt is úgy akarta volna rendezni, hogy kisebb fontosságúnak tűnjék föl a kelleténél”. Hasonló rövid, konjunkturális jellemzést találunk még akár viszsztatérő motívumként – hasonlóan Márquez *Száz év magányában* az ezredes veszített háborúban való részvételéhez –, mint például Tisza István optimizmusa, melynek bírálatát Berzeviczy szinte egyetlen esemény kapcsán sem kerüli meg. Meglepően kevésszer minősíti Károlyi Mihályt, inkább csak a felkiáltójelek jelzik a szövegben – mikor az őszirózsás forradalom következtében kormányt alakít –, mennyire nem ért egyet a cselekedeteivel, például amikor Károlyi memorandumban ismerte el, hogy Ausztria–Magyarország okozója volt a háborúnak. A közölt naplóból akár azt a – véleményem szerint erősen sarkított, és hamis – következtetést is le lehetne vonni,

hogyan Berzeviczy hétköznapi érdeklődését teljes mértékben lekötötte a politika és a közélet: hiányoznak a kaszinózást, a vadászást, a csónakázást, az olvasmányokat és egyéb hasonlókat ecsetelő részletek. A Drezda–Bécs vonatút leírása is arról érdekes, hogy a szerző Friedrich Naumann-nal utazik együtt, akivel egyből politikai fejtegetésbe bocsátkoznak.

Amennyiben a napló bejegyzései teljes mértékben hitelesek, és nem utólag keletkeztek – és miért ne lennének azok –, csak sajnálni tudjuk, hogy Berzeviczy nem bírt nagyobb befolyással a háború éveiben, egyik-másik megállapításának, nézőpontjának precizitása szinte sokkoló, főleg annak a tükrében, hogy egy felfokozott hazafias hangulatban, ugyanakkor viszonylagosan távol a fronttól, mennyire tisztán tudott látni a szerző. Sokáig reménykedett a háború megnyerésében, csak fokozatosan válik a hangvétele egyre borúlátóbbá; ugyanakkor egy győzelemtől sem várt többet, mint a konfliktus tisztességes lezárását. Többször is olvasható naplójában a gondolat, hogy Angliát és Oroszországot lehetetlen teljesen legyőzni, Szerbiát és Franciaországot viszont lehetséges; ugyanakkor jelen van gondolkodásában egyfajta félelem is attól, hogy Németország túlnyerheti magát, és a megváltozott erőviszonyok tudatában végzetes nyomást tud majd gyakorolni a Monarchiára. Bizonyos szintű veszélyt lát a trialista gondolatokban is, melyekhez, érzékelése szerint, a lengyel nép állott a legközelebb, főleg a háború első éveiben. Különben is bizalmatlan a nemzeti-ségekkel szemben, ami főleg a románsággal kapcsolatban érzékelhető. Olaszországgal szemben érezhetően ingadozó: szemmel láthatóan az olasz semlegesség, illetve a Monarchia területi engedmények érdekében tett zsarolása kétségkívül rosszul esett neki, nem is beszélve az olasz hadüzenetről. Ugyanakkor nem helyeselné az olasz műemlékvárosok bombázását; az itáliai kultúra és üdülési lehetőségek szeretetéből fakadó szubjektív elkeseredését az olasz hadüzenet kapcsán a következőképpen érzékelteti: „Hogy rám nézve mit jelent e fordulat, azt tudom. Ez nekem egészen személyes fájdalom, csalódásom, lelki válságom. Úgy érzem, mintha egy hozzám legközelebb álló lényt veszítettem volna el, vagy halála, vagy – ami még rosszabb – becstelensége által. Mintha ki volnék ezentúl tiltva egy hajlékból, amelybe mindennap üdülni, örülni, megnyugodni jártam. Ez a tapasztalás nemcsak a jövőmet rabolja el, melytől már úgysem várhatok sokat, hanem még legszebb emlékeimbe is mérget vegyít.”

A hadviselés kapcsán született észrevételei szemléltetésére pedig álljon itt egy másik idézet, a háború kitörését követően: „Nagy mulasztás benyomását teszi, ami az Adrián történik, vagy inkább nem történik. Amint a francia és angol hadüzenet megtörtént, rögtön tudhattuk, hogy az angol és francia flottákhoz szerencsénk lesz az Adrián, mert hiszen az angol és francia a szárazföldön nem férhet hozzánk. Ezzel a kilátással szemben első feladatunk lett volna Montenegró partjait blokád alá vonni. Nem tettük, egy kis cirkálót hagytunk ott, melyet a francia flotta nyomban megsemmisített. Most már Oroszország nyugati szövetségesei az antivari-i kikötőn elláthatják mindennel Montenegrót és Szerbiát, melyeknek éppen a kiéheztetésére

számítottunk. Adja Isten, hogy örvendetesen csalódjunk az osztrák vezérkar bölcsességében!”

Berzeviczy utolsó bejegyzése 1920. március 10-én született, melyben a körülményeknek megfelelően elégedettségét fejezi ki, hogy Horthy Miklós kormányzóvá választásakor a szerint járt el, ahogyan azt ő maga is helyesnek érezte. A napló itt véget ér, Berzeviczy politikai és közéleti tevékenysége viszont nem. Jelen dokumentumértékű kiadvány hasznos olvasmánya lehet bárkinek, aki akár az első világháború eseményei, akár Berzeviczy Albert életútja iránt érdeklődik.